

Az edelényi 10. századi település kerámia lelet-együttesének archeometriai vizsgálata

Szilágyi Veronika
(ELTE Közettani és Geokémiai Tsz.)

A borsodi földvár Északkelet-Magyarországon, Edelényben, a Bódva folyó partján helyezkedik el. A várdomb területén, a vár építését megelőzően, a 10. századi magyarság egyik települése állt, amelynek 11 háza tűzvészben pusztult el. A házak omladéka alól igen gazdag leletanyag – elsősorban kerámia - került elő.

A 10. századi magyarság edényművességéről ezidáig csak sírokból előkerült edények alapján alkothattunk fogalmat. A borsodi kerámiaanyag természettudományos vizsgálatának eredményei segíthetnek a korszak technikai színvonalának, az esetleges kereskedelmi kapcsolatoknak, és ezáltal a korszak edényművességének jobb megismerésében.

A kerámia leletanyagból kiválasztott 53 mintán petrográfiai mikroszkópos és röntgen pordiffrakciós vizsgálatokat végeztünk. A petrográfiai vizsgálattal célunk az volt, hogy a szöveti jegyek alapján csoportokat hozzunk létre és meghatározzuk a felhasznált nyersanyagok származási helyét.

A soványítóanyagot uralkodóan kvarc (monokvarc, polikvarc) és földpát (káliföldpát, plagioklász) ásványtörmelékek, valamint kisfokú metamorf közettörmelékek alkotják. Ezek mellett kevés muszkovit, valamint üledékes (radiolarit, agyagos kőzet) továbbá neutrális-savanyú magmás közettörmelékek fordulnak elő. A turmalin, epidot, amfibol, biotit és opak ásványok akcesszóriaként szerepeltek. Ritkán karbonátból vagy karbonátosodott szemcsékből álló soványítóanyagú, vagy szerves anyagban dús, eredetileg fekete agyag mátrixú kerámiák is előfordulnak. A kerámiák dominánsan hiátuszos, kisebb részben szeriális szövetűek.

A kerámiák alapanyagának, valamint a másodlagos megégés átalakulási termékeinek azonosítása érdekében XRD vizsgálatokat végeztünk. Az alapanyag a legtöbb esetben illites-muszkovitos összetételű, emellett kvarc és földpát is kimutatható. A megégett edények esetében egy új csúcs megjelenése a melilit-sor egyik tagjának kialakulását valószínűsíti, mely a CaCO_3 magas hőmérsékleten (~880 °C felett) lezajló bomlásának terméke.

A soványítóanyag vizsgálata alapján a kerámiák nyersanyaga feltehetően helyi eredetű. A kerámiákon detektálhatók a tűzvész során történt elváltozás nyomai.